

УДК 349.2

DOI <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2022.76.1.40>

ЩОДО ПИТАННЯ ПРАВОВОГО ЗАХИСТУ ПЕРСОНАЛЬНИХ ДАНИХ ПРАЦІВНИКІВ

Спіцина Г.,
доктор юридичних наук, професор
Завідувач кафедри права гуманітарно-правового факультету Національного
аерокосмічного університету ім. М.Є. Жуковського "ХАІ",
м. Харків, Україна,
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9131-0642>
spitsyna_hanna@ukr.net

Гуцу С.Ф.,
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри права
гуманітарно-правового факультету
Національного аерокосмічного університету ім. М.Є. Жуковського "ХАІ",
м. Харків, Україна,
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1373-6079>
s.gutsu@khai.edu

Спіцина Г., Гуцу С.Ф. Щодо питання правового захисту персональних даних працівників.

У статті досліджено стан правового регулювання захисту персональних даних працівників в Україні. Встановлено, що національне трудове законодавство не має спеціальних норм щодо особливостей регулювання безпеки обробки і зберігання персональних даних в процесі укладання, здійснення і розірвання трудових відносин. З огляду на це автори звертаються до досвіду міжнародних і європейських інституцій у регулюванні цієї сфери. Встановлено, що акти МОП і ЄС мають більш широкую, порівняно з національним законодавством, сферу дії, а саме: містять не лише загальні норми, а й такі, що регулюють відносини в сфері працевлаштування і зайнятості. Враховуючи зобов'язання України вдосконалити законодавство про захист персональних даних з метою приведення його у відповідність до GDPR в рамках виконання Угоди про асоціацію з Європейським Союзом, автори пропонують ряд заходів по удосконаленню механізмів та засобів правового регулювання захисту персональних даних працівників в умовах цифрової і європейської інтеграції. Серед яких: - запровадження міжнародних стандартів щодо забезпечення механізмів, які пов'язуються зі забезпеченням безпеки, охорони та захисту персональних даних працівника; - створення правового режиму охорони і захисту персональних даних працівника у відповідності з Європейським регламентом; - встановлення відповідальності та визначення видів покарання за порушення законодавства у сфері захисту персональних даних працівника; - впровадження в Кодекс законів про працю України спеціальних норм щодо обов'язку роботодавця здійснювати захист персональних даних працівників.

Зазначено, що у зв'язку з військовою агресією російської федерації проти України і введенням воєнного стану, це питання набуло ще більшої актуальності та подальшого законодавчого закріплення та врахування міжнародного досвіду та аналізу сучасного стану з урахуванням існуючої практичної складової.

Ключові слова: персональні дані працівників, трудові відносини, інформація, захист та обробка персональних даних.

Spitsyna G., Gutsu S.F. Regarding the issue of legal protection of personal data of employees.

The paper examines the state of legal regulation of personal data protection of employees in Ukraine. It is established that the national labour legislation does not have special rules on the specifics of regulating

the security of processing and storage of personal data in the process of concluding, implementing and terminating employment relations. With this in mind, the authors refer to the experience of international and European institutions in regulating this area. It is established that the ILO and EU instruments have a broader scope than national legislation, namely, they contain not only general rules, but also those regulating relations in the field of employment and employment. Given Ukraine's commitment to improve its personal data protection legislation in order to bring it in line with the GDPR as part of the implementation of the Association Agreement with the European Union, the authors propose a number of measures to improve the mechanisms and means of legal regulation of employee personal data protection in the context of digital and European integration. These include - introduction of international standards for ensuring mechanisms related to the security, protection and defence of employee personal data; - creation of a legal regime for the protection and defence of employee personal data in accordance with the European Regulation; - establishment of liability and determination of types of punishment for violation of legislation in the field of protection of employee personal data; - introduction of special provisions in the Labour Code of Ukraine regarding the employer's obligation to protect personal data.

It is noted that in connection with the military aggression of the Russian Federation against Ukraine and the introduction of martial law, this issue has become even more relevant and requires further legislative consolidation and consideration of international experience and analysis of the current state, taking into account the existing practical component.

Keywords: personal data of employees, labour relations, information, protection and processing of personal data.

Постановка проблеми. Початок 21 століття відзначився новим витком розвитку інформаційних технологій, які стали невід'ємною складовою нашого повсякденного життя. Завдяки технологічному прогресу з'являється все більше можливостей для збору та обробки персональних даних, які знаходять широке застосування в різних галузях – від бізнесу до політики. Однак, використання цих даних дедалі стає складнішим і може стати засобом порушення прав та свобод людини.

У зв'язку з цим, розвиток системи захисту персональних даних є одним із найбільш актуальних завдань перед українським суспільством на сучасному етапі. А захист персональних даних і його поліпшення повинні бути не лише обов'язком держави та предметом державно-правового регулювання, але й набувати ширшого змісту, бо нерозривно пов'язані зі захистом прав та свобод людини. Після 24 лютого 2022 року, у зв'язку з російською агресією російської федерації проти України, введення воєнного стану, це питання набуло ще більшої актуальності та подальшого законодавчого закріплення та врахування міжнародного досвіду та аналізу сучасного стану з урахуванням існуючої практичної складової.

Належне правове регулювання захисту персональних даних працівника в умовах цифрової інтеграції, відіграє важливу роль у формуванні правової та соціальної держави. Завдяки ухваленню великої кількості прогресивних нормативно-правових актів, які регулюють правовий захист персональних даних, однією із найважливіших сфер врегулювання даного питання виступає нормативне регламентування правового захисту персональних даних працівників, оскільки постає нагальна проблема щодо забезпечення основоположних прав, свобод та законних інтересів людини, таких як: право на приватність та особистість. Присутня необхідність у запобіганні прояву комплексу порушень, які пов'язані з незаконним отриманням, заволодінням та використанням персональних даних працівників, виокремлення їх причин та умов, здійснення й удосконалення відповідних заходів та механізмів, що направлені на врегулювання та належний контроль за правовим захистом персональних даних працівників.

Стан дослідження. На жаль, комплексні дослідження, що присвячені сучасному питанню правового захисту персональних даних працівника в умовах цифрової інтеграції, відсутні. Однак, присутня значна кількість науковців, які досліджували питання правового захисту персональних даних працівника, в загальні, зокрема: С. Венедиктова, В. Головченко, О.В. Гронь, О.В. Легка, А.С. Михайлик, А.К. Погореленко, О.М. Рим, О.Г. Середа, В. Фісун, Г. Чанишева та інші.

Метою наукового та практичного комплексного дослідження є вироблення пропозицій щодо удосконаленню механізмів та засобів правового регулювання захисту персональних даних працівників на підставі аналізу національного і міжнародного законодавства в цій сфері.

Виклад основного матеріалу. У сучасному цифровому світі все більше уваги приділяється конфіденційності та захисту даних. Вплив технологічного розвитку на трудові відносини очевидна.

Автоматизація та нові технології не лише кинули виклик у світі праці, вони також вплинули на еволюцію права на конфіденційність і захист персональних даних працівників. Останні розробки та технологічні зміни, такі як оцифрування, великі дані, Інтернет речей, штучний інтелект і роботизація, впливають на сферу праці таким чином, що увага до конфіденційності та захисту даних зростає все швидше і стає все актуальніше. Впровадження у виробництво нових технологій, заснованих на штучному інтелекті та робототехніці, створює нові виклики як для сфери праці, так і для законодавства про захист даних. Стандарти захисту даних стосуються проблеми ШІ. Багато концепцій і принципів захисту даних враховують нові технологічні розробки. Проте майбутні перспективи технології ставлять нові виклики ключовим принципам захисту персональних даних. Штучний інтелект ставить нові проблеми перед роботодавцями. Системи штучного інтелекту можуть працювати на передумові, що масивні та об'єднані дані потрібні та застосовуються для різних цілей, пов'язані між собою необов'язково обмеженими способами, для цілей або результатів, які ще невідомі, тоді як захист даних залежить від обмеження цілей, мінімізації даних та прозорості [1].

В рамках цієї статті правова природа конфіденційності і захисту персональних даних розглядаються в контексті трудових відносин. Виходячи з міжнародних і європейських стандартів прав людини, працівники мають право на приватне життя. Однак ця юридична позиція потребує додаткової кваліфікації (конкретизації) для трудових відносин. У широкому розумінні трудові відносини передбачають відносини підпорядкування або залежності. Це означає, що впродовж робочого часу особиста свобода працівника обмежена тією мірою, якою роботодавець має право керувати його роботою та спрямовувати її, а отже, мати право голосу щодо особистої поведінки своїх працівників. Також роботодавець може отримувати інформацію про поведінку, місце знаходження працівників, контролювати та дисциплінувати їх. Таким чином, в той час, як закріплене міжнародними нормами право на приватне життя охоплює «право бути залишеним наодинці», трудові відносини дають роботодавцю «право не залишати на самоті» своїх працівників. Також питання конфіденційності та захисту даних, наприклад, стають все більш актуальними в контексті «незалежних від місця та часу» форм зайнятості (таких як дистанційна робота). Отже, реалізація принципів захисту персональних даних у трудових відносинах мають свої особливості, які необхідно врахувати і визначити на законодавчому рівні. Право на конфіденційність і захист даних повинен бути гарантований всім працівникам, незалежно від виду трудових відносин, галузевої приналежності чи форми власності підприємства. Як, зазначає Френк Хендрікс: «Оскільки право на приватність і захист даних слід розглядати як фундаментальне право людини, воно захищене як таке багатьма інструментами і конституціями у всьому світі». Науковець вважає що цей «фундаментальний» характер виводить правозахисний дискурс на такий рівень, що виправдання втручання в приватне життя слід розглядати в рамках механізмів захисту прав людини. Оскільки в контексті зайнятості права та інтереси, що стосуються права на конфіденційність і захист персональних даних працівників пов'язані, принципи захисту прав людини будуть доречними і в трудових відносинах [1].

Оскільки Україна є повноправним членом світового співтовариства, країною, що поважає і дотримується міжнародного права, доцільно проаналізувати міжнародні акти в сфері захисту персональних даних. Так, 14 грудня 1990 року Генеральна Асамблея ООН прийняла Рекомендації щодо регулювання комп'ютеризованих файлів персональних даних [2]. Документ містить мінімальні гарантії захисту даних у файлах, які зберігаються урядовими міжнародними організаціями. 18 грудня 2013 року Генеральна Асамблея ООН прийняла Резолюцію №. 68/167 про право на конфіденційність у цифрову епоху [3], в якій зазнає що еволюція технології робить можливим «спостереження, перехоплення та збір даних, що може порушувати або зловживати правами людини, зокрема правом на приватність. 18 грудня 2014 року Генеральна Асамблея прийняла Резолюцію №. 69/166 про право на приватне життя в епоху цифрових технологій, на основі якої Радою з прав людини ухвалена Резолюція 28/16 «Право на приватність в епоху цифрових технологій» [4].

Європейський правопорядок у сфері захисту даних слід розглядати як з точки зору Європейського Союзу, так і Ради Європи. Право на приватність, гарантоване статтею 8 Європейської конвенції з прав людини. У 1998 році Рада Європи ухвалила Резолюцію 1165 «Право на приватність», де додала до загальноновизнаного тлумачення права на приватність: «право жити своїм особистим життям з мінімальним стороннім втручанням.», право особи контролювати інформацію про себе [5].

ЄС також робив спроби законодавчо закріпити сферу захисту даних у сфері праці. Відповідно до (колишньої) Європейської директиви із захисту даних 1995 року, Європейська «Робоча група із захисту даних» прийняла деякі рекомендації щодо захисту даних у контексті працевлаштування.

Робоча група ухвалила Висновок 8/2001 від 13 вересня 2001 року щодо обробки персональних даних у контексті працевлаштування [6]. Іншим інструментом є Робочий документ ЄС від 29 травня 2002 року про комунікацію на робочому місці. 8 червня 2017 року Робоча група видала Висновок 2/2017 щодо обробки даних на роботі (Висновок WP 2/2017). Відповідно до GDPR та його нової моделі управління, Робочу групу замінила «Європейська рада із захисту даних». Проте результати роботи Робочої групи залишаються актуальними та дійсними [1].

25 травня 2018 р. набув чинності Загальний регламент із захисту персональних даних (General Data Protection Regulation – GDPR), прийнятий в Європейсько-му Союзі 26 квітня 2016 р., який не тільки суттєво підняв планку захисту персональних даних у державах-членах ЄС, а й передбачив можливість застосування встановлених ним санкцій до бізнесу поза межами ЄС. Підписавши Угоду про асоціацію з Європейським Союзом, Україна погодилась на співробітництво з ЄС з метою забезпечення належного рівня захисту персональних даних. На виконання Угоди було розроблено і підписано План Заходів, 11 пункт якого, зокрема, передбачає забор'язання України вдосконалити законодавство про захист персональних даних з метою приведення його у відповідність до GDPR [7]. В рамках цих зобов'язань 25 жовтня 2022р.у ВРУ зареєстровано законопроект № 8153 «Про захист персональних даних». Зазначений проект Закону розширює та конкретизує положення стосовно принципів, які слід дотримуватися при обробці персональних даних, встановлює додаткові вимоги до згоди – як однієї з підстав обробки, порівняно із діючим законом. Серед іншого він передбачає порядок та підстави обробки персональних даних роботодавцем та встановлює види та розміри санкцій за порушення законодавства в сфері захисту персональних даних. Метою прийняття законопроекту є пришвидшення інтеграції України до Єдиного цифрового ринку Європейського Союзу, а також максимальне наближення норм національного законодавства до європейських вимог у сфері захисту персональних даних. Також він має посилити захист прав осіб, пов'язаних з обробкою персональних даних, впровадити механізми для реалізації таких прав, в тому числі для боротьби із кіберзлочинністю, а також установити належний рівень захисту персональних даних [8].

В Україні основним законом у сфері захисту персональних даних є Закон України «Про захист персональних даних» [9] і три підзаконні акти, затверджені наказом Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини від 8 січня 2014 року № 1/02-14 «Про затвердження документів у сфері захисту персональних даних»:

- Типовий порядок обробки персональних даних;
- Порядок здійснення Уповноваженим Верховної Ради України з прав людини контролю за додержанням законодавства про захист персональних даних;
- Порядок повідомлення Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини про обробку персональних даних, яка становить особливий ризик для прав і свобод суб'єктів персональних даних, про структурний підрозділ або відповідальну особу, що організовує роботу, пов'язану із захистом персональних даних при їх обробці, а також оприлюднення вказаної інформації.

Доцільно наголосити, що незважаючи на те, що Закон України «Про захист персональних даних» детально регламентує захист та обробку персональних даних, він виступає рамковим нормативно-правовим актом, оскільки передбачає такий захист та обробку в усіх сферах суспільних відносин життєдіяльності, тому він детально не передбачає та не охоплює врегулювання положень щодо захисту персональних даних працівника [10, с. 209].

У свою чергу, чинне трудове законодавство не врегульовує питання прав, обов'язків та відповідальності роботодавців щодо захисту персональних даних та конфіденційної інформації працівників, проте шляхом виокремлення та аналізу персональної інформації, яка надається працівником роботодавцю, а також дослідження поняття «обробка персональних даних», слід визначити, що роботодавець наділяється відповідними повноваженнями, за допомогою яких має право на: отримання такої інформації, доступ до неї, а також наділяється обов'язком щодо захисту персональної інформації працівника, в тому числі захисті його персональних даних. Тому, існує нагальна потреба в дослідженні захисту персональних даних працівників, зважаючи на особливості трудових відносин, а також виникає необхідність у розробці та запровадженні спеціальних правил щодо захисту персональних даних працівників, які, перш за все, повинні міститися в трудовому законодавстві України.

Особливої уваги потребує дослідження захисту персональних даних працівників в умовах цифрової інтеграції, оскільки запровадження стрімкого технологічного розвитку, глобалізації та соціальної інтеграції зумовлюють до виникнення сучасних перепон для захисту персональних даних працівників.

Регламентом Європейського Парламенту і Ради «Про захист фізичних осіб у зв'язку з опрацюванням персональних даних і про вільний рух таких даних, а про скасування Директиви 95/46/ЄС», закріплюються провідні ідеї та основоположні засади, на яких повинна здійснюватися обробка персональних даних осіб, якими виступають: по-перше, законність; по-друге, правомірність; по-третє, прозорість; по-четверте, чітко визначена та законна мета; по-п'яте, узгодженість персональних даних та законної мети; по-шосте, точність та оновленість; по-сьоме, зберігання персональних даних протягом обмеженого строку; по-восьме, безпечність способу обробки персональних даних [11]. Тобто при обробці та захисті персональних даних, уповноважений володілець персональних даних повинен продемонструвати дотримання таких принципів на практиці в усіх сферах суспільних відносин, в тому числі, і в трудових відносинах. Виходячи з цього, при обробці персональних даних працівника, роботодавець повинен виходити з необхідності та доречності отриманої інформації та відомостей, наявності достатніх підстав для цього та дотримання законної, чіткої та узгодженої мети.

Питання безпеки, охорони та захисту персональних даних працівників в умовах цифрової інтеграції, вимагає неабиякої уваги, регулювання та залучення уповноважених осіб, оскільки прогресивний розвиток сфери інтернету та сучасних технологій являється недостатньо захищеним та дослідженим, внаслідок чого трапляються випадки незаконної обробки, випадкової втрати, знищення, пошкодження та розголошення персональних даних працівника.

Одним з прикладів виступає те, що на сьогодні, у зв'язку з введенням воєнного стану в Україні, значна кількість осіб виїхала закордон та прагнуть працювати дистанційно, що зумовлює укладення трудового договору за допомогою використання різноманітних веб-сайтів, а також надання персональних даних роботодавцю за допомогою використання інтернет-простору, у зв'язку з чим постає нагальна проблема у правовому регулюванні захисту персональних даних таких працівників. З огляду на це, варто відзначити, що існує проблематика правового врегулювання безпеки, захисту та охорони персональних даних працівників та окремого закріплення спеціальних норм, оскільки законодавець передбачує закріплення лише загальних норм та засад, що регламентують захист персональних даних, в цілому, у зв'язку з чим зумовлюється необхідність у запровадженні шляхів удосконалення механізмів та засобів правового регулювання захисту персональних даних працівників в умовах цифрової інтеграції.

Висновки. Питання правового регулювання захисту персональних даних працівників потребує подальшого вдосконалення і закріплення, оскільки право на приватність є основоположним правом людини. З огляду на це, можемо констатувати, що імплементація міжнародних стандартів та норм європейського права щодо захисту персональних даних працівників в національне законодавство, а також удосконалення чинного трудового законодавства, підвищить рівень правового захисту персональних даних працівників в умовах цифрової інтеграції.

Реалізації цієї мети допоможуть наступні заходи:

1. запровадження міжнародних стандартів щодо забезпечення механізмів, які пов'язуються зі забезпеченням безпеки, охорони та захисту персональних даних працівника;
2. створення правового режиму охорони і захисту персональних даних працівника у відповідності з Європейським регламентом;
3. законодавче закріплення спеціальних норм щодо захисту персональних даних працівників в умовах цифрової інтеграції;
4. створення відповідних органів (відповідальних осіб), які буду здійснювати діяльність щодо виявлення і запобігання порушенням безпеки, захисту та охорони персональних даних працівника;
5. встановлення відповідальності та визначення видів покарання за порушення законодавства у сфері захисту персональних даних працівника;
6. удосконалення міжнародного співробітництва з питань запобігання та протидії порушень безпеки, захисту та охорони персональних даних працівника;
7. впровадження в Кодекс законів про працю України спеціальних норм щодо обов'язку роботодавця здійснювати захист персональних даних працівників.

Формування належної законодавчої бази в сфері захисту персональних даних працівників вигідне обом сторонам трудових правовідносин. Для працівника це буде означати забезпечення ефективного захисту фундаментального права людини на приватність. Для власника бізнесу, який повністю відповідатиме вимогам безпеки даних ЄС, не потрібно буде додатково підтверджувати, що рівень захисту даних у компанії знаходиться на належному рівні при співпраці з європейськими партне-

рами. Водночас, нове законодавство допоможе збільшити інвестиційну привабливість країни, по-жвавить співпрацю з іншими країнами та загалом сприятливо вплине на престиж України у світі.

Список використаних джерел:

1. Hendrickx, F. 2022. Protection of workers' personal data: General principles, ILO Working Paper 62 (Geneva, ILO). URL:<https://www.ilo.org/legacy/english/intserv/working-paper>.
2. Генеральна Асамблея ООН, Рекомендації щодо регулювання комп'ютеризованих файлів персональних даних, 14 грудня 1990 р. URL:<https://www.refworld.org/docid/3ddcafaac.html>.
3. Resolution adopted by the General Assembly on 18 December 2013 The right to privacy in the digital age [on the report of the Third Committee (A/68/456/Add.2)] 68/167. URL:<https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N13/449/49/PDF/N1344949.pdf?OpenElement>.
4. Резолюція, ухвалена Радою з прав людини 28/16. Право на приватність в епоху цифрових технологій. URL:http://repository.un.org/bitstream/handle/11176/311688/A_HRC_RES_28_16-EN.pdf?sequence=3&isAllowed=y.
5. Резолюція Ради Європи 1165 (1998) Право на приватність. URL:<https://cedem.org.ua/library/rezolyutsiya-1165-1998-pravo-na-privatnist/rs/wp062/index.html#ID0E1MAE>.
6. Висновок 8/2001 від 13 вересня 2001 року щодо обробки персональних даних у контексті працевлаштування, 5062/01/EN/Final, WP 48, 28 р. URL:https://ec.europa.eu/justice/article-29/documentation/opinion-recommendation/files/2001/wp48_en.pdf.
7. План заходів з виконання Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони: затв. постановою Кабінету Міністрів України від 25.10.2017 р. № 1106. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1106-2017-п#Text>.
8. Проект Закону про захист персональних даних №8153 від від 25.10.2022 р. URL:<https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/40707>.
9. Про захист персональних даних: Закон України від 01.06.2010 №2297-VI. Відомості Верховної Ради України. 2010. № 34. Ст. 481.
10. Серета О.Г. Актуальні питання правового механізму захисту персональних даних працівника в умовах європейської інтеграції. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 1. С. 207–211.
11. Про захист фізичних осіб у зв'язку з опрацюванням персональних даних і про вільний рух таких даних, а про скасування Директиви 95/46/ЄС (Загальний регламент про захист даних): Регламент Європейського Парламенту і Ради від 27 квітня 2016 р. № 984_008-16. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_008-16#Text.